

Fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen

Hur erbjuder två skolor det?

Lisa Burman & Sandra Ehrlund

Utbildningsvetenskap med inriktning mot tekniska, estetiska och praktiska kunskapstraditioner.

Examensarbete 15 hp

Fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen – hur erbjuder två skolor det?

Självständigt arbete (15 hp)

Vårterminen 2009

Handledare: Eva Kane

Examinator: Erik Backman

English title: Physical activity in school. How does two schools offer that?

Stockholms
universitet

Fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen

Hur erbjuder två skolor det?

Lisa Burman & Sandra Ehrlund

Sammanfattning

Vi lever i ett alltmer stillasittande samhälle, vilket även påverkar dagens barn och unga. Eleverna vistas större delen av sin dag i skolan och därför får skolan ett stort ansvar att se till att eleverna rör på sig. 2003 kom ett tillägg i läroplanen vilket betonar ansvaret som skolan har: *Skolan ska sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen.* Utifrån detta tillägg har vi valt att göra en studie där vi har fokuserat på ordet erbjuda. Syftet med vårt arbete är att undersöka vem som ansvarar för att den fysiska aktiviteten erbjuds alla elever på två olika skolor samt vad erbjudandet innebär i barnens vardag. Resultatet av vår studie visar att de båda skolorna erbjuder sina elever daglig fysisk aktivitet utifrån de förutsättningar som de har. Vi ser även stora skillnader vad skolorna erbjuder sina elever, då den ena skolan har en mer begränsad utemiljö. I studien har vi kommit fram till att huvudansvaret för att tillägget efterlevs ligger främst hos rektorn, men alla anställda på skolorna måste tillsammans arbeta mot detta mål. Resultatet visar att ordet erbjuda i tillägget är väldigt tolkningsbart.

Nyckelord

Fysisk aktivitet, erbjuda samt tillägget i läroplanen.

Förord

Vi har under vårterminen genomfört en studie om fysisk aktivitet, som vi nu i efterhand kan se som en rolig och lärorik tid. Vi inledde vår studie med ovisshet angående slutförandet av arbetet, detta pga. att Lisa var gravid och beräknad födelse var 8e maj. Vi hade inställningen om att en förstföderska alltid går över tiden, vilket resulterade i en chock när Selma istället kom den 30 april.

Trots detta har vi slutfört vårt arbete och är nöjda med studien. Vi har vår handledare, Eva Kane, att tacka för detta, då hon under arbetets gång stöttat oss och gett oss goda råd för det fortsatta arbetet. Vi vill även tacka varandra för underbart samarbete genom hela studien.

Lisa Burman & Sandra Ehrlund

Innehållsförteckning

Inledning	1
Bakgrund	1
Kunskapsläget	2
Teoretisk ram	7
Syfte	8
Frågeställningar	8
Metod	9
Val av metod	9
Beskrivning av metod	9
Urval	10
Genomförande	11
Datainsamling	11
Bearbetning av data	12
Arbetsfördelning	12
Etiska överväganden	12
Resultat och Analys	13
Diskussion	16
Metoddiskussion	16
Diskussion kring teori, litteratur och resultat	17
Referenslista	23

Inledning

Vi människor är skapade för ett liv i rörelse¹, därför anser vi att den fysiska aktiviteten är livsviktig redan från de tidiga åren och skolan får därför ett stort ansvar för att erbjuda sina elever denna fysiska aktivitet. 2003 kom ett tillägg i Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet:

Skolan skall sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen².

Skolans uppdrag blir i och med detta tillägg att se till att alla elever blir erbjudna fysisk aktivitet, vår undran blir därmed vem som ansvarar för att tillägget efterlevs, vad som eleverna blir erbjudna samt hur man på två skolor arbetar för att uppnå tillägget. Detta ligger till grund för hela vårt examensarbete där vi vidare kommer att analysera våra svar utifrån Bronfenbrenners utvecklingssekologi. Denna studie har genomförts på två grundskolor i Stockholmsområdet, där vi har fokuserat på att göra en jämförelse mellan två skolor, en innerstadsskola samt en förortsskola.

Bakgrund

Som blivande lärare med inriktning mot idrott och hälsa tycker vi att den fysiska aktiviteten är ett viktigt inslag i skolverksamheten. Det är även viktigt att ha kännedom om den fysiska aktivitetens betydelse, då vi människor har blivit alltmer stillasittande i dagens samhälle. Den stillasittande vardagen bidrar till mindre fysisk aktivitet och det är den troligaste anledningen till att övervikt och fetma har ökat bland barn och vuxna³. Samhället idag, byggs så bekvämt som möjligt för oss individer och därför missar vi mer av de små dagliga fysiska aktiviteterna. Människor står idag i kö till rulltrappan trots att trapporna intill är helt tomma⁴, därför blir den fysiska aktiviteten i skolan extra viktig för dagens elever. I läroplanen framgår det inte vem som bär ansvaret för att den fysiska aktiviteten erbjuds alla elever utan vi tror att detta är en tolkningsfråga, där det ser olika ut på olika skolor.

---

¹ Ericsson, I. (2005) *Rör dig – Lär dig*. Sid. 13

² Skolverket. Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet. Sid. 5

³ Kallings V. L. (2002) *Åtgärder mot fetma* sid. 15

⁴ Rydqvist, L-G & Winroth, J. (2004) *Idrott, friskvård, hälsa & hälsopromotion* sid. 37

Kunskapsläget

Hälsovinster av Fysisk aktivitet

För att få en god hälsa krävs det fysisk aktivitet. Insatser måste därför riktas mot människor i alla åldrar, såväl till unga som gamla. Den fysiska aktiviteten hos barn ger positiva effekter för kondition, muskelstyrka och koordination, minskar risken för frakturer och ger en ökad livskvalitet. Stora vinster kan göras om barn med stillasittande levnadsvanor stimuleras att bli fysiskt aktiva. Vi måste därmed få in den fysiska aktiviteten som en naturlig del av vardagen och livet⁵. Barn och ungdomar behöver röra på sig mer och det är en uppgift som berör hela samhället. Skolan får dock en central uppgift kring detta eftersom barnen tillbringar en stor del av sin vardag där och skolplikten gör att vi kan nå alla barn. Rektorn har det övergripande ansvaret för att all personal på skolan arbetar mot att nå de nationella målen som finns skrivna i läroplanen⁶. Rörelse måste bli en del av skolans naturliga vardag och handlar därför inte endast om den fysiska aktiviteten i ämnet idrott och hälsa⁷. När barnen ägnar sig åt fysisk aktivitet utvecklar de: medvetenhet om den egna kroppen, rörelsesäkerhet, god fysik, ett tydligare kroppsspråk, rörelsefantasi, spontanitet, samspel med andra, samt de motoriska färdigheterna som gör de lättare att kunna leka med andra barn⁸. Barn behöver därför ges utrymme för att få vara fysiskt aktiva dels för att bli starka och uthålliga men en ännu större vinst är att barnen/eleverna skaffar sig erfarenheter om världen runt omkring. Detta är helt avgörande för att människan ska kunna utvecklas vidare⁹. Det finns ett starkt samband mellan den fysiska aktiviteten och den psykiska hälsan, då barnen genom fysisk aktivitet utvecklar en bättre självkänsla, självuppfattning och ett bättre självförtroende samtidigt som den bidrar till ett mer socialt välbefinnande genom ett samspel med andra barn¹⁰.

---

5 Regeringskansliet (2006) *Ökad fysisk aktivitet*

<http://www.regeringen.se/sb/d/7857/a/68739> den 21 april kl. 14:03

6 Skolverket: Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo94. Sid. 16

7 NCFE (2006) *God hälsa – ett av skolans viktigaste mål*

<http://www.oru.se/oru-upload/%D6vrig%20verksamhet/NCFE/Dokument/Infobroschyr%20-07.pdf> den 29 april 2009, kl. 11:25

8 Mellberg, B.-M. (2000) *Rörelselek* sid. 37

9 Jagtøien-Langlo, G. Hansen, K. & Annerstedt, C. (2000) *Motorik, lek och lärande*. Sid. 237

¹⁰ Berg, U. (2003) *Barn och unga* sid. 153-164

Rekommendationer

År 1995 fick vi i Sverige en ny läroplan för grundskolan, Lpo94. Ämnet idrott fick en ny kursplan och namnet ändrades till Idrott och hälsa. Denna förändring ledde till att ämnet blev mer teoretiskt och mindre praktiskt. Den nya kursplanen debatterades i stor omfattning då drastiska nedskärningar av idrottstimmarna genomfördes. Timmarna skars i grundskolan ner med ca 25%¹¹. Enligt Folkhälsoinstitutet i Sverige rekommenderas alla individer att vara fysiskt aktiva sammanlagt 30 minuter per dag för ett bättre välbefinnande. I det Nordiska rådet rekommenderas minst 60 minuter fysisk aktivitet per dag¹². Detta är dock bara rekommendationer, men det framgår varken i Lpo94 eller i kursplanen för Idrott och hälsa hur många idrottstimmar varje elevgrupp har rätt till. Tolv år efter den nya läroplanen och kursplanen kom, fattades det ett beslut i Europaparlamentet som uppmanade medlemsländerna, däribland Sverige, att schemalägga och garantera skolelever idrott minst tre gånger i veckan. I beslutet rekommenderas det även att ytterligare utöka idrott på skolschemat utöver den längsta gränsen på tre lektioner¹³. I beslutet framgår det dock inte hur mycket tid som skall läggas på varje enskilt pass. En halvtimmes daglig måttlig fysisk aktivitet är tillräcklig för att minska risken för många sjukdomar. Det är därför av vikt att den fysiska aktiviteten i skolan och i anslutning till arbetet ökar¹⁴.

Myndigheten för skolutveckling

Myndigheten för skolutveckling kom 2005 ut med en rapport där de beskriver sitt arbete med att följa och stödja skolor i att erbjuda barn och unga daglig och regelbunden fysisk aktivitet. De fick detta uppdrag genom ett regeringsbeslut efter det läroplanstillägg som skrevs in i Läroplanen 2003. Myndigheten gick ut med ett brev till samtliga kommuner där de uppmanades att komma in med en beskrivning av hur skolorna i deras kommun tar sig an uppdraget i Läroplanen¹⁵. Ett vanligt svar som kom från flera kommuner var att eleverna är ute på rasterna, detta gällde främst skolor från förskoleklass till år 6. Promenader som fysisk aktivitet var ett annat vanligt förekommande svar från flera av de tillfrågade skolorna och i många fall uppmuntrades föräldrarna att inte skjutsa sina barn till skolan för att den spontana aktiviteten ska få en naturlig del i vardagen.

---

11 Raustorp, A. (2004) *Att lära fysisk aktivitet* sid. 8

12 Statens Folkhälsoinstitut (2001) *Rekommendationer för fysisk aktivitet*
<http://www.fhi.se/sv/Vart-uppdrag/Fysisk-aktivitet/Rekommendationer> den 4 april kl.10:30

13 Europaparlamentet (2007) "Non-legislative resolution"
<http://www.europarl.europa.eu/oeil/FindByProcnum.do?lang=2&procnum=INI/2007/2086> den 4 april kl. 8:47

14 Regeringen (2000) Rapport SOU: 2000:91
<http://www.regeringen.se/content/1/c4/28/22/f8487356.pdf> den 21 april kl. 09:22 sid. 121

15 Myndigheten för skolutveckling (2005 B) *Särskilt uppdrag att stödja och följa upp skolornas arbete med att genomföra ändringar som gjorts i Lpo 94 samt Lpf 94, i syfte att stärka skolornas ansvar att erbjuda daglig och regelbunden fysisk aktivitet.* (U2003/1020/s). Slutrapport 2005-09-01. Dnr 2004:170. Sid. 1-3

Rapporten visar även att rasterna och skolgården är den viktigaste resursen i arbetet med fysisk aktivitet. Nästan alla som deltagit i undersökningen har lyft fram att fysisk aktivitet under skoldagen gör det lättare för eleverna att koncentrera sig, vilket bidrar till en lugnare klassrumsmiljö. En annan effekt som lyfts fram är att eleverna har blivit gladare och klimatet mellan elever och lärare har förbättrats. Myndighetens sammanfattning av arbetet blir att en satsning på daglig fysisk aktivitet i skolan förbättrar miljön för lärande vilket resulterar i bättre kunskapsutveckling hos eleverna¹⁶.

Utveckling

I barnets sensomotoriska och kognitiva utveckling betonas mognadens roll i utvecklingen, där man lägger stor vikt vid att öva praktiskt handlande samtidigt som den sociala interaktionen får stor betydelse. En stark tilltro ges till barnets förmåga, där de själva kan söka upp just den aktivitet som leder till utveckling för just detta barn, då alla barn är olika och således har olika behov. För att detta ska komma till stånd är en förutsättning att barnet får tillgång till en utvecklingsfrämjande miljö¹⁷. Däremot vet ingen riktigt hur en plats där mest utveckling sker, ska se ut, utan allting styrs av vilka förutsättningar som finns. Med lite fantasi kan gamla liggande träd, klätterställningar osv. användas till mycket, allting beror på hur miljön presenteras och utnyttjas¹⁸. Det är oftast vi vuxna som inte ser möjligheterna i naturens tillgångar, som stubbar, träd, buskar mm. Barnen väljer ofta att leka bland det som naturen erbjuder, där barnen får använda sin fantasi och kreativitet för att skapa en egen bild av vad det kan föreställa och därefter planera sin lek.

För att få en bra skolgård där alla elevers behov kan tillmötesgå, bör följande finnas tillgängligt:

- En naturligt skapad miljö, eller bevarad miljö runt om skolgården.
- Platser där barnen kan vara i det avskiljda och tysta.
- Möjligheter för aktivt utforskande
- Aktiviteter där eleverna kan genomföra förändringar
- Mångfald och komplexitet
- Möjligheter där barnen kan fördjupa sig och omedelbart möta en naturlig miljö¹⁹.

---

¹⁶ Myndigheten för skolutveckling (2005 B) *Särskilt uppdrag att stödja och följa upp skolornas arbete med att genomföra ändringar som gjorts i Lpo 94 samt Lpf 94, i syfte att stärka skolornas ansvar att erbjuda daglig och regelbunden fysisk aktivitet.* (U2003/1020/s). Slutrapport 2005-09-01. Dnr 2004:170. Sid. 13-17

¹⁷ Piaget, J. (1971) *Barnets själsliga utveckling* sid. 44-91

¹⁸ Ericsson, I. (2005) *Rör dig – Lär dig. Motorik och inläring.* sid. 123+160

¹⁹ Wilson, R. (2001) *A sense of place.* Sid. 2-7 In EE News, Vol. 18, no. 2.

Barnets utemiljö

Barnet lär med hela kroppen och alla sinnen, där utemiljön ger starkast sinnesuttryck. I skolan borde barnen bli erbjudna intervaller av fysisk aktivitet, genom de raster som ges möjlighet till under skoldagen. Här finns stor potential att nå de elever som inte får sin fysiska aktivitet någon annanstans. På skolgården kan barnen leka på förhållandevis lika villkor²⁰. Skolgården är en arena där alla barnen ges möjlighet att utforma fysisk aktivitet på lika villkor och därför borde mycket fokus ligga här, där vi vet att vi kan nå alla barn. Om eleverna under rasterna får tillgång till en spännande utemiljö blir resultatet att eleverna blir mer koncentrerade under lektionstid²¹. På rasterna ges barnen möjlighet att leka för att släppa taget om skolaktiviteterna och samla energi för att kunna återgå till sitt skolarbete. Barnets instrument för att söka kunskap om sig själv och sin plats i omgivningen är genom dess egen kropp²². Ett barn visar med sin kropp hur han eller hon mår, bara på barnets gångstil eller ansiktsuttryck så kan vi se om han eller hon är glad eller ledsen. Om ett barn vill lära sig hoppa så gör den det med hjälp av hjärnan (sin vilja) men också med sin kropp, om inte kroppen hänger med så kommer det inte att fungera. Barn lär sig nya rörelser med sin kropp och utvecklar därmed sig själva²³.

Landskapsarkitekten och skolgårdsforskaren Gunilla Lindholm skrev 1995 en avhandling om skolgårdsmiljön. Avhandlingen handlar om avståndet mellan vuxnas idéer och föreställningar om hur skolgården ska se ut och hur barnen faktiskt använder miljön. Forskningen visar att det skett stora förändringar i skolgårdsmiljön i Sverige, där den till en början såg ut som en trädgård med olika planteringar till att på de flesta skolor idag vara en inhägnad asfaltsplan med bestämda ytor. I dagens samhälle lever vuxna och barn mer åtskilt mot vad de gjorde förr, då barnen tillbringande mer tid i hemmet och med föräldrarna än vad som görs idag. Detta har lett till att de utrymmen som barnen leker på utomhus ofta saknar vuxna runtomkring. Lekplatser och skolgårdar brukar därför kallas för barnens frirum. Barnens frihet har dock blivit begränsad av inhägnader och avgränsningar samt den ständiga vistelsen i stora barngrupper. Frirummet blir därför inte individens egna rum utan hela barngruppens²⁴. Undersökningar visar att om barnen själva får bestämma vilken utemiljö de ska vistas i, föredrar de inte de lekplatser som är iordningställda utav vuxna, så som en skolgård i dag är. Barnen vill istället ha egna platser som de kan upptäcka och utforma själva.

---

²⁰ Blatchford, P. (1998) The state of play in Schools. Sid. 58-67 In child Psychology and Psychiatry Review, Vol. 3, no 2.

²¹ Bremberg, S. (2004) *Elevhälsa* sid. 58

²² Mellberg, B-M. (2000) *Rörelselek* sid. 9

²³ a.a Sid. 9-30

²⁴ Lindholm, G. (1995) *Skolgården – vuxnas bilder – barnets miljö* Sid. V - 3

Platserna ska gärna ligga i skogen, vid vattnet eller i det skräpiga området som innehåller spår av vuxnas verksamheter men som inte används av dem.²⁵ Naturen runt en skolgård används inte alltid som en bestämd lekplats utan kan på många skolor vara en förbjuden plats då pedagogerna anser att detta område är en farlig miljö. Dessa platser ger dock barnen mer utrymme för motorisk träning och spontan fysisk aktivitet än vad de traditionella skolgårdsmiljöerna gör, som oftast har en mer öppen och steril asfaltplan²⁶.

1986 startades ett projekt i England, "Learning through landscapes" detta projekt innebar att man undersökte skolgårdsmiljöer och användningen av dessa. Projektet pågick i tre år och grundades genom ett samarbete mellan flera olika aktörer. Syftet med projektet var att hjälpa rektorer, lärare och andra inblandade att förbättra och variera skolgårdsmiljöer så att de blev mer inspirerande och stimulerande för eleverna. Man utformade skolgården mer trädgårdslig där eleverna gavs chans till att dagligen vistas i naturliga miljöer. Utemiljön i skolan ansågs vara minst lika viktig som lärarens undervisning när det handlade om kunskapsinläringen hos eleverna och dessa två skulle därför komplettera varandra.²⁷ "Learning through landscapes" har inspirerat Sverige till liknande projekt, ett företag som arbetar med detta är Movium, Centrum för stadens utemiljö. Movium arbetar bland annat med att utveckla en god utemiljö för barn och unga i Sverige. De har från regeringen tilldelats ett samordningsansvar för kunskapsutveckling och kunskapsspridning i frågor som rör barns- och ungas utemiljöer²⁸.

Skolans resurser

2003 tilldelades riksidrottsförbundet 1 miljard kronor från regeringen som skulle läggas på projektet "Handslaget". Syftet med projektet var att få fler barn och ungdomar att bli fysiskt aktiva genom att erbjuda dem lustfyllda aktiviteter. För att nå alla barn, även de som var fysiskt inaktiva, infördes ett samarbete mellan idrottsrörelsen och skolan. Tillsammans ska dessa skapa stimulerande och utvecklande idrottsmiljöer som lockar eleverna till fysisk aktivitet under och utanför skoltid. Handslaget bidrar således till att skolan får möjlighet att uppnå målet med att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet²⁹. Hur samarbetet blir och vilka aktiviteter som eleverna erbjuds beror på vad skolorna vill

---

²⁵ a.a. Sid. V - 6

²⁶ Olsson, T. (1995) *Skolgården. Det gränslösa uterummet*. Sid. 9-11

²⁷ Adams, E. (1996) *Learning through landscapes* sid. 122-124

<http://books.google.com/books?hl=sv&lr=&id=fZdJAYTB854C&oi=fnd&pg=PA122&dq=learning+th+rough+landscapes+adams&ots=AFYArzXxhx&sig=OSRx0pjRfbMsvb160iNix3i2wFM> den 2 april kl.

12:32

²⁸ <http://www.movium.slu.se/forskning/index.cfm> den 5 maj 2009 kl. 9:27

²⁹ Fagrell, B. & Gustavsson, T. (2007) *Idrottsrörelsens samverkan med skolan inom ramen för Handslaget* sid. 13-19 http://www.rf.se/ImageVault/Images/id_587/scope_128/ImageVaultHandler.aspx den 10 maj kl. 17:55

och vilka förutsättningar som finns där. Friheten är stor, men det viktigaste är att verksamheten präglas av rörelsekompetens och rörelseglädje.

Samarbetet mellan skolan och föreningslivet ska:

- vara en resursförstärkning för skolan.
- genomföras med lust och lek i fokus
- genomföras under den samlade skoldagen, men inte ersätta ämnet idrott och hälsa.
- innehålla aktiviteter som är allsidiga³⁰.

Vi har i vår undersökning läst två tidigare skrivna C-uppsatser som behandlar liknande områden som vi undersöker. De båda C-uppsatserna utgår från tillägget som las till i Lpo 94 år 2003, som vi också utgått ifrån, dock tycker vi att ingen av dem fokuserat på ordet ”erbjuda” i tillägget. Detta är en anledning till att vi vill forska vidare inom området och se *vad* som erbjuds eleverna samt vem på skolan som ser till att det erbjuds. Den ena C-uppsatsen³¹ vi läst har utgått från samma läroplanstillägg som vi men sedan inriktat sig på hur fyra pedagoger följer tillägget. Resultatet visade att den fysiska aktiviteten är obefintlig och därav efterlevs inte tillägget i Lpo94. Den andra C-uppsatsen³² vi har läst, har undersökt hur två olika skolor arbetar för att uppnå målet. Resultatet av denna studie visar att många lärare har viljan att erbjuda sina elever daglig fysisk aktivitet, men uppger tidsbrist som det största problemet. Vi tycker inte denna uppsats tar upp vem som ansvarar för att detta tillägg i läroplanen efterlevs. Det är anledningen till att vi valt detta ämne och väljer att forska vidare.

---

³⁰ http://www.rf.se/ImageVault/Images/id_975/scope_128/ImageVaultHandler.aspx den 10 maj kl. 10:29

³¹ Fagerström, E. & Hallberg, L. (2007) *När myrorna dom börjar bli besvärliga*
http://eprints.bibl.hkr.se/archive/00002110/01/Exarb_Fagerstrom_Hallberg.pdf den 29 april 2009 kl. 19:30

³² Marin, J. & Nilsson, A. (2005) *Daglig fysisk aktivitet – blir eleverna erbjudna det?*
<http://dSPACE.mah.se/dSPACE/bitstream/2043/2287/1/Examensarbete.pdf> den 29 april 2009 kl. 20:45

Teoretisk ram

Vi har valt att analysera vårt resultat utifrån Bronfenbrenners teoretiska perspektiv. Teorin bygger på samspelet mellan olika aktörer som i sin tur påverkar barnens utveckling, livsvillkor och miljö.

Bronfenbrenners utvecklingsekologi

Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori utgår från att det existerar fyra olika system runt individen, *microsystemet*, *mesosystemet*, *exosystemet* och *macrosystemet*. Där vi längst inne i *microsystemet* har barnet och den närmaste miljön, som familjen och skolan. Varje närmiljö är ett eget *microsystem* sig och i nästa system bildar alla små *microsystem* ett större system, *mesosystemet*, där relationer mellan de olika närmiljöerna sker. Alla människor, exempelvis föräldrarna som barnet har kontakt med, ingår i egna *micro*-och *mesosystem* som i sin tur kan påverka barnets utveckling. Detta ligger utanför barnet men omger de miljöer som de vistas i som exempel föräldrarnas arbetsplats och vad som sker där, vilket påverkar barnet trots att det sker bortom barnets närmiljö, denna nivå kallas *exosystemet*.

Det systemet påverkar både *micro*- och *mesosystemet* utifrån de förutsättningar som ges. Den sista nivån påverkar alla de andra systemen genom politiska beslut. Detta yttre system kallas för *macrosystemet*³³. Vi anser att Bronfenbrenners utvecklingsekologi visar hur olika faktorer påverkar och påverkas av varandra. Skolan är en plats som påverkas av inre och yttre faktorer, där regeringsbeslut i *makrosystemet* påverkar skolan i *microsystemet*. Vidare påverkas barnen då de vistas mesta delen av sin dag i skolan. I vår studie hoppas vi kunna analysera våra resultat utifrån denna teori, där regeringen skriver en läroplan som skolan sedan ska följa. Det finns en intention hos politikerna att barnen ska röra på sig alltmer, samtidigt som eleverna har en drivkraft att röra på sig. Frågan är mer om hinder uppstår och i så fall i vilket system som det sker.

Syfte

Syftet med arbetet är att undersöka vem som ansvarar för att fysisk aktivitet erbjuds alla elever på de två skolorna, samt vad detta erbjudande innebär i barnens vardag.

---

³³ <http://www.mymontessoriacademy.com/newsletters/websitebronfenbrennerecologicaltheory.pdf>

Frågeställningar

- Vem på skolorna bär ansvaret för att ”den fysiska aktiviteten inom ramen för hela skoldagen” efterlevs?
- Hur tolkar skolorna uppdraget att *erbjuda* daglig fysisk aktivitet?
- Vad erbjuder de två skolorna **i form av daglig fysisk aktivitet** och finns några skillnader och likheter mellan dessa?

Metod

Vårt arbete bygger på intervjuer med pedagoger som arbetar på två utvalda skolor. Skolorna är medvetet valda då vi vill se två helt olika skolor, en innerstadsskola med elever från förskoleklass till årskurs tre med liten skolgårdsmiljö samt en förortsskola med elever från förskoleklass till årskurs fem med en större skolgårdsmiljö, båda skolorna ligger i Stockholmsområdet. Vi har på innerstadsskolan intervjuat en rektor, och en kombinerad klasslärare/fritidspedagog/idrottslärare och på förortsskolan har vi genomfört intervjuer med biträdande rektor, klasslärare, idrottslärare och en fritidspedagog. Dessa personer har vi valt att intervjua då vi anser att de har en viktig roll kring tillägget som vår studie grundar sig på.

Är syftet att gå på djupet i en speciell situation för att utforska det specifika, ligger tyngdpunkten på att välja nyckelpersoner på fältet.³⁴

Val av metod

Vi har valt att göra en kvalitativ studie och vi har utfört ett antal intervjuer. Vi ansåg denna metod vara lämpligast för att få svar på de frågeställningar som vi använt oss av i studien. Vi kommer att göra personliga intervjuer med de tillfrågade och de fördelar som vi ser med det är att vi får ett större intryck av den intervjuade samt att vi kan ställa följdfrågor, vilket vi inte kunnat göra i t ex en enkätstudie³⁵. Resultatet av en kvalitativ intervjustudie rör människors upplevelser, beteenden, attityder eller hur de förhåller sig till något. Det som eftersöks i en kvalitativ studie är inte de oreflekterade beskrivningarna i vilket vardagligt sammanhang som helst, utan i en kvalitativ studie vill man gå djupare i svaren för att förstå hela innebörden³⁶. Utifrån intervjuens syfte och innehåll kan vi som intervjuar följa upp olika svar, för att få ut mer av svaret på frågan och de olika innebörder som svaret öppnar³⁷.

---

³⁴ Denscombe, M. (2000) *Forskningshandbok* sid. 142

³⁵ Trost, J. (2004) *Kvalitativa intervjuer*

³⁶ Thomsson, H. (2002) *Reflexiva intervjuer*. Sid. 29-30

³⁷ Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Sid. 123

Beskrivning av metod

En kvalitativ forskningsintervju byggs gemensamt upp av den som intervjuar och den som blir intervjuad: det handlar om ett samspel och ett utbyte mellan två personer som samtalar om ett ämne som är av intresse för dem båda. Syftet med den kvalitativa intervjun är att förstå ämnet ur den intervjuades perspektiv.³⁸

---

³⁸ a.a. Sid. 21 & 32

Det finns en mängd olika sätt att utforma en intervjuundersökning på, den modell som beskrivs nedan är den som vi använt i vår studie, den hjälper den som intervjuar genom forskningsprocessen och bidrar till att bevara ursprungsversionen av intervjun. Modellen innehåller sju stadier, från de ursprungliga idéerna till slutrapporten och resultatet av undersökningen. I det första stadiet formulerar man syftet med undersökningen, samt ställer sig frågorna *vad* och *varför* man utför intervjun. Dessa bör klargöras i intervjun, vilket kallas för tematisering. Efter det kommer planeringen av intervjun, där planerar man alla undersökningens sju stadier, här måste man ta hänsyn till vilken kunskap som eftersträvas samt vilka moraliska konsekvenser som undersökningen kan leda till. Efter detta genomförs intervjun och forskaren använder ett reflekterande förhållningssätt till den eftersökta kunskapen. När intervjun är gjord förbereds intervjumaterialet för analys, detta innebär att man överför materialet från talspråk till skrift. Nästa stadie, analysen, innebär att forskaren avgör vilka analysmetoder som är lämpliga att använda för intervjuerna. I analysstadiet sker också en verifiering där intervjuresultatens generaliserbarhet, reliabilitet och validitet fastställs. Intervjuundersökningen avslutas med att det sker en rapportering av resultatet av undersökningen och här bearbetas även de etiska aspekterna³⁹.

Urval

Vi har valt att studera hur två helt olika skolor arbetar med det tillägg som las till i läroplanen 2003. När vi startade upp detta arbete kontaktade vi ett flertal skolor i Stockholmsområdet för att se om de var intresserade av att delta i vår studie, de kontaktades via telefon och mail. Tyvärr var det alltför många skolor som inte kunde avsätta tid för vår studie och därav har vi endast valt att jämföra två olika skolor. Vår vision var att jämföra tre olika skolor i Stockholmsområdet, men pga. tidsbrist hos många skolor kunde vi endast göra vår studie på två skolor. Vi är medvetna om att urvalet är litet och kommer därför inte att kunna generalisera våra svar, men vi vill betona att vi vill jämföra hur två olika skolor arbetar med detta tillskrivna mål. Om tiden hade räckt till hade vi beslutat att göra observationer efter genomförda intervjuer, för att på så sätt själva få oss en uppfattning om hur de arbetar på skolorna mot detta mål. Detta utfördes inte då mycket av vår tid fick ägnas åt att försöka få kontakt med skolor som ville ställa upp i vår studie. När vi väl fått kontakt med två möjliga skolor, var tiden knapp för att få ihop våra intervjuer vilket resulterade i att vi valde att inte ta med observationer. Vi är medvetna om att detta gör att vår studie inte blir så omfattande då vi endast kan få svar på våra frågor utifrån vad de intervjuade har svarat. Den största nackdelen med att vi inte utförde observationer är att vi endast baserar arbetet på de svar vi fått i våra intervjuer och det är inte alltid som uttryck och handling stämmer överens⁴⁰.

---

³⁹ Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun* Sid. 84-85

⁴⁰ Denscombe, M. (2000) *Forskningshandbok* sid. 163

På vår ena intervjukskola fanns en del tidsbrist där många klasslärare och fritidspedagoger hade annat inplanerat därför fick vi begränsa våra intervjuer där, vilket resulterade i att vi endast fick två intervjuer på denna skola, en med rektorn samt en pedagog som arbetade som klasslärare, fritidspedagog och idrottslärare. På denna skola finns ingen idrottslärare utan i varje klass ansvarar en fritidspedagog för idrotten i den klassen. Genom detta kan det vara svårt att analysera helt jämlikt mellan de två skolorna.

Genomförande

Innan vi genomförde våra intervjuer på de två skolorna, genomförde vi två pilotintervjuer. En intervjuare vinner självförtroende genom detta och ökar förmågan att skapa ett tryggt och stimulerande samspel⁴¹. Efter dessa intervjuer arbetade vi fram nya frågor som vi kände kunde utveckla svaren ytterligare och dessa frågor använde vi i vår studie. Vi redovisar inte pilotintervjuerna i detta arbete, då dessa inte är relevanta för arbetet. När vi bokade in våra intervjuer på de två olika skolorna mailade vi över våra intervjufrågor till de vi skulle intervjuas. Detta val gjordes för att få de intervjuade mer insatta om innehållet och därmed ge dem en chans att själva tänka efter. I detta mail berättade vi utförligt vad vår studie handlade om samt om vad målet med vår undersökning var, vilket är viktigt ur en etisk synvinkel⁴².

På förortsskolan har vi genomfört fyra olika intervjuer med, rektor, klasslärare, fritidspedagog samt idrottslärare medan vi på innerstadsskolan endast genomfört två intervjuer. På innerstadsskolan fanns endast en pedagog ledig som hade kompetens och arbetade som klasslärare, idrottslärare samt fritidspedagog och därför fick vi intervjuas denna pedagog samt rektorn.

Datainsamling

När vi tagit kontakt med de två utvalda skolorna, frågade vi de utvalda intervjupersonerna om vi fick godkännande att spela in intervjun. Alla tillfrågade godkände detta och det är grunden för vår bearbetning av data. Vi transkriberade alla våra intervjuer för att lättare kunna analysera dessa. På det sättet vet vi även med mer säkerhet av vi inte missar någonting, man kan lättare göra det när man antecknar intervjuerna för hand.

---

⁴¹ Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Sid. 137

⁴² a.a Sid. 107

Bearbetning av data

När vi samlat in all våra data, transkriberade vi de sex intervjuer som vi genomfört. Under transkriberingsarbetet noterade vi att en del saker som sades inte tillhörde ämnet och därför uteslöt vi detta, dock har vi gjort transkriberingarna ordagrant noggrant, för att kunna utesluta våra egna tolkningar i deras svar. När transkriberingsarbetet var färdigt läste vi igenom det flera gånger för att kunna se eventuella mönster. **Dessa mönster valdes utifrån vad personerna svarat inom samma skola, om det fanns likheter eller skillnader i svaren mellan intervjupersonerna inom samma skola, men även om något liknande/skiljda svar mellan skolorna.** Vi har döpt förortsskolan till skola ett och innerstadsskolan till skola två, detta så att våra skolor inte ska kunna vara igenkännbara. De intervjuade har vi titulerat med deras arbetsbenämning, för att vi ska kunna analysera våra svar utifrån deras arbetsuppgifter.

Arbetsfördelning

Under denna rubrik vill vi försöka tydliggöra vem som har gjort vad i studien. Här vill vi klargöra att vi varit lika delaktiga båda två, men att vi valt att fördela vissa delar. De få delar vi har genomfört var för sig har vi sedan tillsammans noggrant granskat för att göra texten till vår, där bådas tankar synliggörs då studien är vår gemensamma. **De delar som är uppdelade är delar av kunskapsläget och metoddelen. I kunskapsläget, valde vi att dela upp böcker mellan varandra för att sedan sammanfatta det man läst och få det att låta bra för att sedan skriva in det i arbetet. Även metoddelen är arbetsfördelad där vi delat upp överskrifterna, så vi bidragit med lika mycket fast under olika rubriker.** Anledningen till att vi valde detta tillvägagångssätt var för att vi ansåg att det förenklade vårt arbete då vi tillsammans resonerade oss fram till vad vår studie skulle innehålla.

Etiska överväganden

När man gör forskningsbaserade uppsatser är det viktigt att utgå från de huvudkrav som finns på forskningen. Vi har tagit del av Vetenskapsrådet's fyra huvudkrav som består av informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Informationskravet talar om vikten av att forskaren ska informera dem som medverkar i forskningen om syftet med studien. Samtyckekravet tar upp vikten av att deltagare har rätt att själva bestämma över sin medverkan, ifall de t ex ångrar sig och vill dra sig ur. Konfidentialitetskravet tar upp vikten av att de intervjuade personerna ska ha rätt att vara anonyma, så att ingen obehörig ska kunna känna igen den intervjuade. Det sista kravet är nyttjandekravet som uppger vikten av att informationen endast får användas för det ändamål som är överenskommet⁴³. Vi har utgått utifrån dessa etiska principer och informerat de intervjuade om den.

---

⁴³ <http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf> den 29 april

Resultat och Analys

I resultatdelen redovisas svar på våra intervjuer i en löpande text, med våra frågeställningar som rubriker. Detta för att få en bra struktur och en lättöverskådlig översikt av våra resultat. Vi har valt att benämna de intervjuade med bokstäver för att på ett lättare sätt redogöra för var och ens svar. På skola 1 benämns rektorn med A, klasslärare med B, idrottslärare med C och fritidspedagog med D. På skola 2 benämns rektor med E och intervjun med klassläraren, idrottsläraren och fritidspedagogen med F.

Vem på skolorna bär ansvaret för att ”den fysiska aktiviteten inom ramen för hela skoldagen” efterlevs?

Samtliga intervjuade svarade att huvudansvaret ligger hos ledningen, men att alla anställda på skolorna måste ta sitt ansvar utöver rektorn. De båda rektorerna lyfter fram de anställdas uppdrag och skyldighet att följa läroplanen och på så sätt blir det allas uppdrag att sträva mot detta mål. Pedagog C anser att tillägget måste vara förankrat i hela verksamheten, då det inte bara är rektorns ansvar utan det måste komma från ledningen och ledningen ska i sin tur engagera alla involverade så det efterlevs, annars kommer det att falla. Pedagog B lyfter att det är rektorn som ansvarar för ekonomin av vilka inköp skolan ska prioritera såsom skolgårdsmaterial. Vidare menar pedagog D att alla på skolan ansvarar för att skolgårdsmiljön förnyas och förbättras. Rektor E tar upp sitt ansvar som en viktig faktor för att få de anställda att följa tillägget:

Det är mitt ansvar att dem andra efterlever tillägget och att det hålls aktuellt och inte glöms bort, att det hela tiden finns med i den dagliga planeringen.

Utifrån svaren från de intervjuade, kan vi se att huvudansvaret ligger hos rektorn, då han är ansvarig för hela den pedagogiska verksamheten. Dock kan rektorn inte ensam bära hela ansvaret för att tillägget efterlevs utan måste tillsammans med sin personal arbeta mot målet som är att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen. Alla anställda inom skolan måste arbeta mot läroplanens mål och riktlinjer vilket även de båda rektorerna tydliggör. Genom detta tydliggörs det att det är allas ansvar att se till att målet efterlevs vilket även pedagog C uttrycker är viktigt för annars kommer målet inte att uppnås.

Hur tolkar de två skolorna ordet erbjuda?

Pedagog B, E och F tolkar erbjudandet som en skyldighet som skolan har, där de ska erbjuda eleverna daglig fysisk aktivitet med betoning på ska. Här ser vi en tydlig likhet mellan pedagogernas svar, trots olika yrkespositioner och olika arbetsplatser.

Pedagog B och D säger även att erbjudandet kan tolkas olika, där man kan se det som att eleverna endast ska ges möjlighet till fysisk aktivitet, men om eleverna inte godtar erbjudandet så sker ingenting mer. Pedagog A säger att de anställda tillsammans ska arbeta mot att ge möjlighet och skapa tillfällen så barnen får fysisk aktivitet. Medan pedagog C menar att erbjudandet är att personalen ska ordna fysisk aktivitet varje dag. Här tolkar vi deras svar som att ett erbjudande inte alltid behöver leda till fysisk aktivitet om eleven inte godtar det som erbjuds. Pedagog D lyfter att ordet är väldigt tolkningsbart, där erbjudandet kan vara en sak att göra, t.ex. en gungställning där barnet ser att man kan gunga eller att en pedagog frågar om barnet vill gunga. Gungställningen är ett erbjudande i sig samtidigt som erbjudandet kan vara en förfrågan. Erbjudandet kan således vara själva objektet som associerar till den givna fysiska aktiviteten eller att eleven blir tillfrågad att delta i aktiviteten. Även Pedagog C menar att tillägget är tolkningsbart:

Det står inte exakt, utan fysisk aktivitet kan vara nästan vad som helst.
Hindren sitter hos personalen.

Det finns likheter och olikheter i de intervjuades svar på hur de tolkar ordet erbjuda, det kan vara olika val av språkbruk eller deras olika definitioner av ordet. En av de skillnader vi uppmärksammat är de olika svaren från de två rektorerna, där rektor A menar att erbjuda är att ge möjlighet till och skapa tillfällen för fysisk aktivitet, medan rektor F tolkar erbjudandet som en skyldighet skolan har. Skillnaden mellan att ge eleverna möjlighet till fysisk aktivitet och att skolan har en skyldighet att erbjuda detta, kan i praktiken bli ganska stor då möjligheter till fysisk aktivitet kan finnas överallt medan en skyldighet att ordna fysisk aktivitet kan ses som ett tvång. I och med att tillägget står skrivet i läroplanen är det pedagogernas skyldighet att följa detta mål, däremot finns det ingenting som säger att denna skyldighet leder till faktiskt fysisk aktivitet. Svaren från ledningen på de två skolorna skiljer sig och skapar därför två olika synsätt på vad erbjuda är. Då det är ledningen som styr över skolverksamheten så blir det indirekt rektorernas svar som genomsyrar skolans arbetssätt mot detta mål. Svaren från flera av de intervjuade påvisar att ordet är väldigt tolkningsbart och detta kan leda till att det blir stora skillnader mellan skolorna och hur de arbetar.

Vad erbjuder de två skolorna och finns det några skillnader och likheter?

Som vi tidigare skrivit så har skolorna olika förutsättningar för skolgårdsplanering, då den ena skolan ligger i centrala Stockholm och den andra i en närförort. Förortsskolan har en stor skolgård med tillgång till skog och terräng. Innerstadsskolans skolgård är en liten bakgård som är avgränsad med murar.

Vi har valt att göra stolpar på vad de två skolorna erbjuder på respektive skola, detta för att på ett tydligt sätt visa vad de erbjuder.

Skola 1

- Måndagspromenad: Varje måndag går hela skolan ut och går i 30 minuter. Syftet är att barnen ska få prata av sig samtidigt som de rör på sig.
- Aktivitetslåda: Dessa används i klassrummet när barnen tappar koncentrationen. Här finns uppdrag skrivna på kort. Eleven tar ett kort och utför uppdraget som har någonting med rörelse att göra.
- Naturskola: En gång i veckan får förskoleklasserna, samt årskurs ett och två gå ut i skogen i två timmar för aktiviteter i skogen.
- Pausgympa: De äldre eleverna på skolan får ansvaret för att själva arbeta fram ett program som de ska visa och utföra för de yngre eleverna, ett par gånger per termin.
- Idrott 2x45 minuter i veckan.
- Handslaget: På fritids blir barnen erbjudna olika former av idrotter, för att de ska få upp ögonen för vad som finns, där det är olika idrotter varje vecka.

- Skolgårdsmaterial: fotbollsplan, basketplan, innebandyplan, pingisbord, skog, klätterställningar, balansbana, bollplank, cyklar, gungor, rutchkanor, rutsystem som ritas på asfalten för att barnen ska inspireras till lek och rörelse, hoppstyltor, hopprep.

Skola 2

- Röris: Ett specialutformat program av Friskis och Svettis som utförs av eleverna när de tappar koncentrationen. Här är personalen utbildad för detta program.
- Idrottsundervisning 2x60 minuter per vecka
- Närliggande park: hit går eleverna på fritids och även ibland på raster då skolgården är liten och inte rymmer alla barn. Här finns tillgång till skog samt ytor för spring och lek.
- Skolgårdsmaterial: klätterställning, hopprep, balansredskap
- Regelbunden simning

En skillnad vi ser är erbjudandet av skolgårdsmiljö, då innerstadsskolan inte kan ha samma förutsättningar då skolgårdsytan är väldigt liten pga. skolans placering. Den begränsade ytan gör även att skolorna inte kan ges samma möjlighet till en likvärdig miljö med samma mängd material. Dock tycker pedagog F att utegården på sin skola är tillräcklig:

För att försvara vår utegård, så är den helt okej för dem, som vuxen ser den inte så stor ut, men för barnen är den nog större, med en del möjligheter.

Skolgårdarna skiljer sig då förortsskolan har en till ytan större skolgård. Förortsskolan har skog på sin skolgård, medan innerstadsskolan dagligen går till en närliggande park för att barnen ska få utrymme för mer spontan rörelse. En annan skillnad som vi tydligt ser är antalet fysiska aktiviteter utöver idrotten som skolorna har, där förortsskolan har betydligt fler. På de båda skolorna genomförs obligatorisk idrottsundervisning, här finns dock skillnader på timantalet.

Förortsskolan har två idrottspass i veckan på 45 minuter och även innerstadsskolan har lika många pass i veckan, men har längre pass på 60 minuter. En tydlig likhet mellan de två skolorna är respondenternas svar kring deras skolgårdsvisioner. Alla de tillfrågade svarade att de eftersöker en mer naturlig skolgårdsmiljö, med skog, träd, buskar och vrår. De menar att detta leder till mer spontan fysisk aktivitet än vad en traditionell klätterställning gör, där barnen ofta har ett inlärt givet rörelsemönster.

Diskussion

Vi kommer nedan att diskutera våra resultat utifrån den teoretiska ram vi valt. Här kommer vi även att föra samman aktuell forskning och begrepp med koppling till vårt syfte.

Metoddiskussion

Vi har genomfört en kvalitativ undersökning i form av intervjuer på två olika skolor. Denna metod anser vi har gett oss tillräckliga svar för vår studie. Vi hade kunnat komplettera vår studie med observationer och nu i efterhand inser vi att det antagligen hade givit oss ett annat resultat. Då hade vi troligen fått syn på hur det ser ut i praktiken på de båda skolorna och om den fysiska aktiviteten verkligen efterlevs såsom de intervjuade svarat. Hade vi däremot använt oss av en kvantitativ metod, hade vi involverat fler skolor och fler pedagoger, vilket troligtvis hade resulterat i ett annat resultat och gett en mer omfattande studie. Om vi istället hade genomfört en kvantitativ studie genom att göra enkätundersökningar, tror vi att våra svar inte skulle ha blivit lika tydliga som de vi fått av våra personliga intervjuer. Vid genomförande av en kvantitativ studie hade vi kunnat generalisera våra svar, vilket vi inte kan nu pga. för få skolor och intervjuer. Vi har utgått från Vetenskapsrådet huvudkrav på forskning och följt informationskravet vid genomförande av våra intervjuer. Innan intervjuerna genomfördes skickades därför syftet med studien ut till respondenterna. Vi bifogade även intervjufrågorna, för att förbereda de tillfrågade och därigenom få mer genomtänkta svar. Vi är medvetna om att vi antagligen inte hade fått samma svar ifall respondenterna inte fått denna information innan intervjun ägde rum. **Om vi istället valt att inte skicka ut våra intervjufrågor hade vi med sannolika säll fått annorlunda svar och därmed hade de intervjuade inte haft någon inblick kring intervjuämnet samt dess intervjufrågor. Intervjupersonen skulle därmed inte kunna förbereda sig på vad han/hon ska svara på vissa frågor och på så sätt skulle vi eventuellt fått svar som är mindre genomtänkta direkt från verkligheten.**

Diskussion kring teori, litteratur och resultat

Vi människor är skapta för ett liv i rörelse och trots det är samhället idag mer stillasittande än någonsin⁴⁴.

Detta har lett till att barn idag inte rör på sig hemma då tekniken har utvecklats och tv-spel och datorer har blivit en alltmer attraktiv sysselsättning⁴⁵, detta gör att skolorna idag får ett större krav och ansvar för att erbjuda elever fysisk aktivitet i skolan. Det är i skolan som eleverna/barnen tillbringar mesta tiden av dagen, vilket innebär att det kan vara den ända platsen som de blir erbjudna fysiska aktivitet på⁴⁶.

I och med skolans ansvar att erbjuda eleverna fysisk aktivitet tillskrevs det 2003 ett tillägg i läroplanen:

Skolan skall sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen⁴⁷.

Utifrån detta tillägg har vi valt att göra en studie där syftet har varit att se vem på skolorna som ansvarar för att fysisk aktivitet erbjuds alla elever samt vad erbjudandet innebär.

Utifrån de tidigare skrivna C-uppsatser om fysisk aktivitet i skolan anser vi att resultatet vi fått fram av vår studie är ett bra komplement och en vidareutveckling av det som tidigare skrivits. Vi valde att fokusera och forska vidare på ordet erbjuda i tillägget och finner även detta intressant för vidare forskning. Vi tror att genom observationer kan man nå ett helt annorlunda resultat, där man får en mer tydlig syn på verkligheten. Vi skulle varmt rekommendera att göra fortsatta studier inom detta område men istället inrikta sig mot de äldre åldrarna. Där tror inte vi att den fysiska aktiviteten existerar på samma sätt som i de yngre åldrarna, trots att man utgår från samma läroplanstillägg.

På frågan om vem som ansvarar för att tillägget efterlevs svarade alla respondenterna att rektorn bär huvudansvaret vilket även tydligt framgår i läroplanen:

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas på att nå de nationella målen.⁴⁸

---

⁴⁴ Ericsson, I. (2005) *Rör dig – Lär dig*. Sid. 13

⁴⁵ Grindberg, T. & JagtØien-Langlo, G (1999) *Barn i rörelse* sid. 18

⁴⁶ Grindberg, T. & JagtØien-Langlo, G (1999) *Barn i rörelse* sid. 18

⁴⁷ Skolverket. Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet. Sid. 5

⁴⁸ Skolverket: Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo94. Sid. 16

Resultatet av vår studie visar att rektorn dock inte kan sträva mot detta mål ensam utan all personal måste tillsammans vara involverade och se till att eleverna erbjuds daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen. Tillägget har politikerna på macronivån tillskrivit i läroplanen och detta troligen pga. brist på fysisk aktivitet hos eleverna i skolan. Vårt resultat visar dock att fysisk aktivitet utövas dagligen på de båda skolorna. Kan detta bero på att tillägget finns där eller var skolorna fysiskt engagerade redan innan tillägget kom, 2003? Detta kan vi dock inte veta, utan det är bara spekulationer. Om vi hade genomfört observationer hade vi kunnat se annan information, som skulle kunna ändra det resultat vi har fått fram.

Fysisk aktivitet krävs för att få en god hälsa och därför måste insatser riktas till människor i alla åldrar, såväl till unga som till gamla⁴⁹. Drivkraften till rörelse finns redan hos eleverna och regeringen har beslutat att eleverna ska röra på sig mer i och med tillägget. I och med detta borde inte några hinder uppstå enligt Bronfenbrenners teori, då politikerna på makronivå och skola och elever på mikronivå har samma vision och mål. Trots detta visar vårt resultat att hinder finns, och dessa finns bl.a. i exosystemet, då respondenterna efterfrågar en mer inspirerande miljö som bidrar till fysisk aktivitet. I exosystemet ingår skolornas närmiljö och utformningen av denna och utifrån vårt resultat uppstår här en konflikt mellan systemen. Konflikten tror vi handlar om ekonomi, då efterfrågan på bostäder är stor och resultatet av detta blir att skolorna och skolgårdarnas yta begränsas. Detta kan vi se tydligt om vi tittar på innerstadsskolan, där bostäderna redan är byggda och ytan för en stor skolgård därmed inte finns. Börjar nu samma fenomen att flytta sig utåt? Det har gjort det i den närförort vi studerat, vilket även här har bidragit till en mindre skolgård i jämförelse mot några år sedan.

Som resultatet visar skiljer det sig mycket mellan vad eleverna erbjuds för skolgårdsmiljö på de två grundskolorna. Innerstadsskolan erbjuder en mindre skolgård med ett mindre utbud av material än vad förortsskolan gör. Det är på skolgården barnen får leka och där ges de möjlighet att vara fysiskt aktiva på lika villkor, därför borde fokus ligga här, där vi kan nå alla barnen i samhället⁵⁰. Då erbjudandet av skolgårdsmiljön ser olika ut på de två skolorna, så blir elevernas förutsättningar olika. På rasterna ska även eleverna ges möjlighet att släppa taget om skolaktiviteterna och samla energi för att kunna återgå till sitt skolarbete⁵¹. Utifrån vårt resultat har vi kommit fram till att eleverna på innerstadsskolan inte har tillgång till utevistelse varje rast, pga. den begränsade ytan som inte rymmer alla elever samtidigt. Var samlar då dessa elever sin energi för att senare kunna återgå till sitt skolarbete?

---

⁴⁹ <http://www.regeringen.se/sb/d/7857/a/68739> den 21 april kl. 14:03

⁵⁰ Blatchford, P. (1998) The state of play in Schools. Sid. 58-67 In child Psychology and Psychiatry Review, Vol. 3, no 2.

⁵¹ Bremberg, S. (2004) *Elevhälsa* sid. 58

Pedagog E betonar dock att eleverna får utrymme för sin aktivitet på rasten i deras idrottssal som alltid är öppen för de eleverna som vill utnyttja den. Uppfylls då kravet av fysisk aktivitet som tillägget strävar mot? Med tanke på hur viktig rasten är för att den fysiska aktiviteten ska få utrymme och stimulans blir skolgårdsmiljön en viktig resurs i arbetet⁵². Båda skolorna erbjuder naturmiljö utifrån sina förutsättningar, där den ena skolan har en närliggande park som eleverna vistas i dagligen och på den andra skolan finns skogen och naturen på skolgården. Wilson⁵³ och Lindholm⁵⁴ poängterar vikten av naturmiljö på skolgården, då det leder till mer spontan fysisk aktivitet, mer fantasilekar samt mer träning av motoriken.

Pedagogerna efterlyser även kuperad mark istället för en asfaltplan, den kuperade marken gör att barnen drivs till att använda hela sin kropp och på så sätt få ett allsidigt rörelsemönster. Pedagog F betonar att den kuperade och naturliga miljön inspirerar till mer lek och gör så eleverna får den fysiska aktivitet de behöver. Alla respondenter har därmed efterlyst en mer naturlig skolgårdsmiljö om de själva skulle få bestämma. Hur kommer det sig då att detta inte existerar? Utifrån vår teoretiska ram kan vi se en tydlig påverkan från macrosystemet, som består av politiker som fattar beslut som i sin tur påverkar barnet i microsystemet skolan. I macrosystemet, bestämmer politikerna var en skola kan byggas och vad som finns i närområdet. Macrosystemet tar beslut som skolan indirekt påverkas av, i förortsskolan har området förändrats de senaste åren då bostäder har byggts i närområdet och detta har bidragit till att den skog de tidigare hade har minskat. Dessa beslut har politikerna i macrosystemet tagit men det påverkar dock barnens chanser till fler erbjudanden av fysisk aktivitet. Skolorna vill ha mer naturliga områden att erbjuda eleverna på micronivån. Skolgårdarna behöver mer mark, trots detta skär politikerna ner dessa och erbjudandet av fysisk aktivitet blir allt mer eftersatt. Någonstans i systemet når inte kommunikationen fram, där dessa två skolor har två helt olika förutsättningar för skolgårdsmiljö, men de strävar båda efter att få erbjuda sina elever mer naturliga platser för fysisk aktivitet.

---

⁵² Myndigheten för skolutveckling (2005 B) *Särskilt uppdrag att stödja och följa upp skolornas arbete med att genomföra ändringar som gjorts i Lpo 94 samt Lpf 94, i syfte att stärka skolornas ansvar att erbjuda daglig och regelbunden fysisk aktivitet.* (U2003/1020/s). Slutrapport 2005-09-01. Dnr 2004:170. Sid. 20

⁵³ Wilson, R. (2001) *A sense of place.* Sid. 2-7 In EE News, Vol. 18, no. 2.

⁵⁴ Lindholm, G. (1995) *Skolgården – vuxnas bilder – barnets miljö* Sid. V - 3

När vi vet de positiva följderna av fysisk aktivitet⁵⁵ och hur viktig den är för barnen, hur kommer det sig då att skolorna erbjuder olika mängder fysisk aktivitet? Resultatet i vår studie visar att förortsskolan har betydligt fler erbjudanden än innerstadsskolan. Frågan är nu om mängden aktiviteter ger det bästa resultatet hos eleverna? Eller kan det vara så att innerstadsskolan satsar mer på kvalitet i det som erbjuds? Pedagog A betonar vikten av att alla lärare är engagerade i fysisk aktivitet, inte bara i skolan utan även privat. Detta anses vara en viktig faktor för att inspirera eleverna till fysisk aktivitet, pedagogernas intresse och vilja överförs till barnen och eleverna. Bidrar engagemanget hos lärarna till ökad fysisk aktivitet hos eleverna eller är det skolans läge och miljö som gör eleverna fysisk aktiva? Vi tror att dessa två faktorer tillsammans påverkar hur aktiva barnen är. Skolan har en stor uppgift att se till att dagens elever blir och är fysisk aktiva i skolan, med hjälp av skolgårdar och olika sorters erbjudanden. Om eleverna ändå inte är fysisk aktiva, trots detta, blir det då skolan som inte uppfyller sitt mål?

Det kan finnas elever som har föräldrar som saknar intresset och därför inte vill att deras barn ska syssla med fysisk aktivitet. Hur speglar det sig in i skolans värld, där det kommer att bli en konflikt mellan eleven och läroplanen? Barnets värderingar kommer främst från sin familj och uppväxt och om dessa värderingar inte inkluderar fysisk aktivitet kan det bli svårt för eleven att uppnå läroplanens mål? Hur mycket skolan och skolgården än erbjuder kanske inte kommer att spela någon roll för just detta barn? Skolans ansvar faller kanske lite här, där vikten av samarbetet mellan skolan och hemmet måste utvecklas. Det uppstår här en konflikt inom microsystemet, mellan familjen och skolan, där de står för olika värderingar.

Undersökningar har visat att om barnen själva får bestämma hur deras utemiljö fick se ut, skulle de vilja ha egna platser där de själva kan utforma och upptäcka. Dessa platser ska enligt barnen ligga i skogen eller vid vattnet⁵⁶. I vårt resultat har ingen av respondenterna tagit upp barnens önskan om hur deras skolgård skulle se ut. Hur kommer det sig, när det ändå är barnen som ska leka där och inte vi vuxna? Vi är väl medvetna om att barnens vilja inte kan styra allt, men kan det vara så att vi vuxna har en föreställning om hur barnen vill ha det och utformar utifrån detta barns miljö? En spännande utemiljö resulterar i att eleverna blir mer koncentrerade under lektionstid⁵⁷, är det så att en skola med en såkallad spännande utemiljö, automatiskt får koncentrerade elever? Vi vet att miljön är en viktig faktor, men blir eleverna koncentrerade enbart pga. miljön? Vi tror att lärarna måste vara engagerade i eleverna och på så sätt få dem fysiskt aktiva, för att uppnå detta resultat. Myndigheten för skolutveckling visar i sin rapport att rasterna och skolgården är den viktigaste resursen i arbetet med fysisk aktivitet. Om vi att rasterna och skolgårdarna i sig är ett erbjudande, hur blir det då med de skolor som inte har tillgång till en skolgård?

---

⁵⁵ Berg, U. (2003) Barn och unga sid. 153-164

⁵⁶ Lindholm, G. (1995) *Skolgården – vuxnas bilder – barnets miljö*

⁵⁷ Bremberg, S. (2004) *Elevhälsa*

Vidare kan man undra hur detta påverkar eleverna då rapporten även visar att den dagliga fysiska aktiviteten förbättrar miljön för lärande vilket i sin tur resulterar i en bättre kunskapsutveckling?

Skolor i England kan få stöd och hjälp med sin skolgårdsmiljö genom projektet "Learning through landscapes" och liknande hjälp finns även att få i Sverige genom Movium. Då båda skolorna i studien efterlyser en mer naturlig miljö borde de kunna ta hjälp av ett sådant företag som Movium, men frågan är om skolorna vet om att detta finns? Movium har fått ett ansvar från regeringen när det handlar om barn och ungas utemiljöer. Vi kan utifrån vår teori se tydliga kopplingar där regeringen på macronivån har tilldelat Movium på exonivån detta ansvar som ska nå barnet och skolan på micronivån. Som vi har tolkat det så har ingen av skolorna i vår studie någon kontakt med Movium eller likande företag, men ändå är de i behov av deras tjänster då alla respondenter vill utveckla sina skolgårdar. Någonstans i systemet uppstår en konflikt, där antingen informationen om Moviums arbete inte har nått fram eller att skolorna inte har ekonomin för att tillsätta dessa resurser.

Regeringen har även satsat på projektet handslaget, där elever erbjuds att få prova på olika idrotter i föreningslivet. Detta är någonting som förortsskolan arbetar med och erbjuder sina elever. I vårt resultat framgår det att innerstadsskolan inte samarbetar med riksidsrottsförbundet och handslaget trots att möjligheterna finns då Riksidsrottsförbundet betonar att aktiviteterna skapas efter varje skolas förutsättningar. Hur kommer det sig att innerstadsskolan inte utnyttjar de erbjudanden som finns då de är medvetna om deras begränsade skolgård, där barnen inte får utlopp för hela sitt rörelsebehov?

Enligt folkhälsoinstitutet finns det en rekommendation att alla individer ska vara fysiskt aktiva sammanlagt 30 minuter per dag, samtidigt har Nordiska Rådet en rekommendation på 60 minuter per dag. Dessa rekommendationer framkommer inte i läroplanen, vet då de anställda på skolorna om att dessa rekommendationer existerar? I tillägget står det att skolorna ska erbjuda fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen, där vi anser att rasten får en stor betydelse. Det är på rasten som elever ges möjlighet till fysisk aktivitet då de inte har daglig idrottsundervisning. På rasterna får eleverna tillfälle att leka spontant och får genom detta automatiskt fysisk aktivitet. De finns elever som väljer att inte leka, utan väljer istället en mer lugn aktivitet. Hur uppnår skolan sitt mål att erbjuda dessa elever fysisk aktivitet då eleven själv väljer att avstå? Varför finns det rekommendationer för fysisk aktivitet om det inte i praktiken kan efterlevas fullt ut? Om elever inte tar emot skolans erbjudande, får dessa rekommendationer inget syfte. Så varför finns dessa rekommendationer om de inte efterlevs? Vi tror att de skulle följas mer om de skrevs in i läroplanen och genom detta får vi personalen mer medvetna. Folkhälsoinstitutet och Nordiska rådet som utfört dessa rekommendationer anser vi befinner sig, utifrån Bronfenbrenners utvecklingsökologi, på macronivån.

Enligt vår uppfattning finns dessa råd om fysisk aktivitet enbart på denna nivå, då de inte når ut till dessa två skolor. Vad finns det för mening med dessa rekommendationer om de bara finns på denna nivå och inte når barnet och individen som rekommendationerna finns till för?

Barn med stillasittande vanor kan få stora vinster av fysisk aktivitet och det står tydligt i läroplanens tillägg att alla barn ska erbjudas fysisk aktivitet⁵⁸. Här anser vi att lärarna får ett stort ansvar, då det gäller att se vilka elever som behöver hjälp till att bli mer fysiskt aktiva. De elever som inte är fysiskt aktiva i hemmet, borde vara i ännu mer behov av fysisk aktivitet i skolan. Frågan är om dessa barn inte ser de informella erbjudanden som finns och att lärarna istället måste erbjuda eleverna att delta i aktiviteter? Oavsett om eleverna har mycket aktiviteter eller inte på fritiden så ska de bli erbjudna samma dos av fysisk aktivitet. Är det då pedagogernas uppgift att ta reda på vem som får den dagliga dosen hemma och vem som enbart får den i skolan? Då det inte framgår i läroplanen hur mycket fysisk aktivitet som eleverna ska bli erbjudna, måste det därför vara svårt att mäta vilka elever som uppfyllt målet.

Naturen som omger en skolgård är inte alltid en given lekplats då vi vuxna anser platsen som farlig⁵⁹. Här kan vi se en koppling till innerstadsskolan, där naturen ligger avskilt från skolan som istället omges av en trafikerad miljö vilket är farligare än en naturmiljö. Hur påverkas eleverna i innerstadsskolan av detta, då naturen utanför skolan är oåtkomlig och miljön runtom är farlig samtidigt som skolgården inte kan tillfredsställa alla elevers fysiska behov varje dag? För att stimulera till ökad fysisk aktivitet i befolkningen krävs att alla nivåer/system i samhället medverkar och att de olika samhällssektorerna samarbetar. Såväl offentlig som privat sektor och frivilligorganisationer är viktiga aktörer i detta⁶⁰. Ökad fysisk aktivitet måste sålunda bli en angelägenhet för hela skolan⁶¹.

Den här studien har gett oss nya kunskaper kring hur olika förutsättningar skapar eller hindrar möjligheter till fysisk aktivitet. Vi har även fått nya insikter kring hur viktigt det är att tala om det som står i läroplanen och på så sätt precisera vad målen verkligen betyder och därmed få personalen mer engagerad i ett arbete mot samma mål. Vi hoppas att vår studie väcker nyfikenhet för vidare forskning, då vi anser att det finns mer att se inom detta område.

---

⁵⁸ <http://www.regeringen.se/sb/d/7857/a/68739> den 21 april kl. 14:03

⁵⁹ Olsson, T. (1995) *Skolgården. Det gränslösa uterummet*. Sid. 9-11

⁶⁰ http://www.regeringen.se/sb/d/7857/a/68739_21/4 kl. 14:20

⁶¹ Engström, L-M. (2008) *Forskning om handslagets genomförande och resultat – en utvärderande sammanställning*.

Referenslista

Litteratur

Adams, Eileen. (1996) *Learning through landscapes*.

<http://books.google.com/books?hl=sv&lr=&id=fZdJAYTB854C&oi=fnd&pg=PA122&dq=learning+through+landscapes+adams&ots=AFYArzXxhx&sig=OSRx0pjRfbMsvb160iNIx3i2wFM> den 2 april kl. 12:32

Berg, U. (2003) *Barn och unga*

http://www.svenskidrottsmedicin.se/fyss/pdf/11_Barn_och_unga.pdf den 8 april 2009 kl. 8:17

Blatchford, Peter. (1998) *The state of play in Schools*. Sid. 58-67 In child Psychology and Psychiatry Review, Vol. 3, no 2.

Bremberg, Sven. (2004) *Elevhälsa – teori och praktik* Lund: Studentlitteratur

Denscombe, Martyn. (2000) *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur

Engström, Lars-Magnus. (2008) *Forskning om handslagets genomförande och resultat – en utvärderande sammanställning*. Riksidrottsförbundet: André & Holm

www.rf.se/ImageVault/Images/id_559/scope_128/ImageVaultHandler.aspx den 7 april 2009 kl. 10:57

Europaparlamentet (2007) *Non-legislative resolution*

<http://www.europarl.europa.eu/oeil/FindByProcnum.do?lang=2&procnum=INI/2007/2086> den 4 april 2009 kl. 8:47

Fagerström, E. & Hallberg, L. (2007) *När myrorna dom börjar bli besvärliga*
http://eprints.bibl.hkr.se/archive/00002110/01/Exarb_Fagerstrom_Hallberg.pdf den 29 april 2009 kl. 19:30

Fagrell, Birgitta. & Gustavsson, Tommy. (2007) Riksidrottsförbundet rapport 2007:6
Idrottsrörelsens samverkan med skolan inom ramen för Handslaget sid. 13-19
http://www.rf.se/ImageVault/Images/id_587/scope_128/ImageVaultHandler.aspx den 10 maj kl. 17:55

Grindberg, Tora. & Jagtøien-Langlo, Greta.(1999) *Barn i rörelse*. Lund: Studentlitteratur.

Jagtøien-Langlo, Greta. Hansen, Kolbjørn. & Annerstedt, Claes. (2000) *Motorik, lek och lärande*. Göteborg: Multicare Förlag AB

Kallings V. Lena (2002) *Åtgärder mot fetma Sandviken*: Sandvikens tryckeri

Kvale, Steinar. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Danmark: Narayana Press.

Lindholm, Gunilla. (1995): *Skolgården – vuxnas bilder – barnens miljö* PhD - diss. Stad & Land 129. Institutionen för landskapsplanering: Alnarp: SLU/Movium.

Marin, J. & Nilsson, A. (2005) *Daglig fysisk aktivitet – blir eleverna erbjudna det?*
<http://dspace.mah.se/dspace/bitstream/2043/2287/1/Examensarbete.pdf> den 29 april 2009 kl. 20:45

Mellberg, Britt-Marie. (1993) *Rörelselek* Falköping: Gummessons Tryckeri AB

Myndigheten för skolutveckling (2005 B). *Särskilt uppdrag att stödja och följa upp skolornas arbete med att genomföra ändringar som gjorts i Lpo 94 samt Lpf 94, i syfte att stärka skolornas ansvar att erbjuda daglig och regelbunden fysisk aktivitet.* (U2003/1020/s). Slutrapport 2005-09-01. Dnr 2004:170.

NCCF (2006) *God hälsa – ett av skolans viktigaste mål*
<http://www.oru.se/oruupload/%D6vrig%20verksamhet/NCCF/Dokument/Infobroschyr%20-07.pdf> den 29 april 2009, kl. 11:25

Olsson, Titti. (1995) *Skolgården*. Det gränslösa uterummet. Stockholm

Piaget, Jean. (1971) *Barnets själsliga utveckling*. Stockholm: Norstedts Förlagsgrupp AB

Raustorp, Anders. (2004) *Att lära fysisk aktivitet: bildning i rörelse: livsstil och hälsa*. Uppsala: Kunskapsförlaget AB

Regeringen (2000) Rapport SOU: 2000:91
<http://www.regeringen.se/content/1/c4/28/22/f8487356.pdf> den 21 april 2009 kl. 09:22
sid. 121

Regeringskansliet (2006) *Ökad fysisk aktivitet*
<http://www.regeringen.se/sb/d/7857/a/68739> den 21 april 2009 kl. 14:03

Rydqvist Lars-Göran & Winroth Jan. (2004) *Idrott, Friskvård, Hälsa & Hälsopromotion* Malmö: Holmbergs AB

Skolverket, Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo94

Statens Folkhälsoinstitut (2001) *Rekommendationer för fysisk aktivitet*
<http://www.fhi.se/sv/Vart-uppdrag/Fysisk-aktivitet/Rekommendationer> den 4 april
kl.10:30

Thomsson, Heléne. (2002) *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur

Trost, Jan. (2004) *Kvalitativa intervjuer 3:e upplagan*. Lund: Studentlitteratur

Wilson, R. (2001) *A sense of place*. Sid. 2-7 In EE News, Vol. 18, no. 2.

Internet

<http://www.movium.slu.se/forskning/index.cfm> den 5 maj 2009 kl. 9:27

<http://www.mymontessoriacademy.com/newsletters/websitebronfenbrennerecologicaltheory.pdf> den 20 april 2009 kl. 07:55

<http://www.nynashamn.se/filearchive/BUF/BUN-tjut/Tjut-2008/2008-006-bilaga-001.pdf> den 21 april 2009 kl. 12:54

<http://www.regeringen.se/sb/d/7857/a/68739> den 20 april 2009 kl. 09:33

http://www.rf.se/ImageVault/Images/id_975/scope_128/ImageVaultHandler.aspx den 10 maj kl. 10:29

<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf> den 29 april 2009 kl. 12:30

Stockholms universitet
106 91 Stockholm
Telefon: 08-16 20 00
www.su.se

Stockholms
universitet